

قاضی میر تنی ہدایہ ترجمہ سی

فن حکمتدن مشہور و متعارف و بین العلماء تداول ایدیلہ کلکدہ اولان
قاضی میر متی ہدایہ ترجمہ سی «اکلیل التراجم» نامندہ افکرمانی
مرحومک تالیف ایلدکری ترجمہ در

معارف نظارت جلیله سنک ۴۳۲ نومرو و ۲۹ جاذی الاول
سنہ ۱۳۱۸ و ۱۱۱ ایلول سنہ ۱۳۱۶ تاریخلو رخصتنامہ سنی حائر در

در سعادت

۱۳۱۶

قاضى مير ترجمسى اكمل التراج

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سبحان من خلق الاجرام العلوية . والاجسام البسيطة الغضرية . وجعل
منها المواليد الثلاثة التركيبية . ليدل بها على وجوب وجوده . ويشهد بعدم
فسادها على وحدانيته . وشرف النفوس الانسانية . بالحكمة النظرية
والعملية . والصلاة على من ارسله الى كافة الانام . ليبن لهم طريقة البررة
الكرام . وعلى آله واصحابه مادام الضوء والظلام . وبعد فقد اطبق اصحاب
النقل وارباب العقل على الاهتمام بتكميل النفوس البشرية في القوتين .
والنفاية بطريق الوصول الى الغايتين . لكن اصحاب النقل قد اتبعوا
هداهم . وارباب العقل قد اتبعوا هواهم . معلوم اوله كه بوفير محمد
الافكرمانى ديركه مدينه ازميرده قضايله ابتلا ومصطبة حكومته
اعتلايله امتحان معاملته سنة كرفتار اولدينم خلالده قوت قدسيه ورتبه
حدسيه بي احراز ايدن ذات جهان زاده عبدالعزيز اقدى ديمكده شهير
اعز الله شأنه وصانه عما شأنه جهتدن ورود ايدن مسائل حكميه
وقوانين كلاميه دن عويصات آبيه ومشكلات خفيه كه استكشاف صددنده
تحرير بيورد قلري دقائه ناظر اولان كلهيه حيرت ومبصر اولان مهرهيه

عبرت ویرمکه جنس بشرده بورتبه یه وصول اولماز الا زمره مجرداته
انضمام و سلك مفارقاته انتظام ايله اولور دیوب بعضیلری سبحان الله
وما ذلك على الله بعزيز ديمکله استغراب و بعضیلری

وليس على الله بمستنكر * ان يجعل العلم في واحد

ديمکله اول رتبه یی استيهاب زمره سيله مدح و ثنا آياتی ترتیل اولنمش
ایدی و بعد برهه من الزمان مسائل مستکشفه نظر اولندقدہ
حکمت هدايه سنده اولان مسائلی مستوعبه اولمغله بعد الاستخاره
و المشورة هدايه کتابنده اولان مسائلی و شرحنده اولان جرح
و تعدیلی ترکی لسان ايله ترجمه ایتک مراد ایتدیمکه استفادة
عامه اهون اولوب فلاسفه نك مرادلری کاینبنی فهم اولنمغله ورطه
ضلاللرندن نجات اسیر اوله ودخی شرح و تعویل و جرح و تعديله
متعلق اولان کلمات مواقف و مقاصد و طوابع و مطالع و تجرید و حکمة
العين و بونلرک شروح و حواشيسندن اخذ اولنوب بعد النشر والضم
ترجمه مزبورده یه ضم اولندی شبهه اولندقدہ مأخذ مذکورده یه
مراجعت اولنه و بعد التمام ترجمه یه « اکیلل التراجم » دیو تسمیه اولندی
والله المستعان و علیه التکلان * معلوم اوله که سعادت عظمی و مرتبه علیا
نفس ناطقه ایچون الله تعالی یی جمیع جهاتدن واجب الوجود لذاته در
ونقائصدن بری و علی الوجه الاصوب فیضان خیره منبعدر دیو
معرفتدر. بعده عقول مجردة و نفوس فلیکه و اجرام سماویه و کائنات
عنصریه یی معرفتدر حتی نفس ناطقه ده صور موجودات نفس الامرده
بولندیغی ترتیب اوزره مرتسمه اوله ده عالم روحانی و عالم جسمانی یه
مشابهة بر عالم مجرد اوله و بوادراک بعد الموت نفس ناطقه یه حاصل
اولمغله لذات عقلیه کندویه حاصل اوله ودخی بو معرفتی تحصیل ایتمکه
طریق ایکیدر. بری اهل نظر و استدلال طریقتی در. ایکنجی اهل
ریاضت و مجاهده طریقتی در. طریقت اولی یه سالك اولنلر ملل انبیادن
بر ملتی التزام ایتدیلر ایسه انلر متکلموندر ایتدیلر ایسه حکماء
مشاؤوندر. طریقت ثانی یه سالك اولنلر ریاضتلرنده احکام شریعته
موافقت ایتدیلر ایسه انلر صوفیه متشرعوندر ایتدیلر ایسه حکماء

اشراقیوندر بوتفصیلی سید شریف حاشیه مطالعه ذکر ایلدی. معلوم اوله که حکمت کتابلرندن هدایه نام کتاب محقق کامل ومدقق فاضل «ایثر الدین مفضل بن عمر ابهرینک» مؤلفاتندن اولوب مختصر ومفید اولغله بین الفضلاء الکرام معتبر اولمشدر. بناءً علیه ترجمه اختیار اولندی کذلک شارحی «حسین بن معین الدین المییدی» شراح بینندن جرحا وتعديلاً اهتمام تام ايله شرح ایتمله اول شرحی دخی ترجمه ایتمک مراد اولندی حتی مصنفک مرامی کاینبنی واضح اوله ودخی «مصلح الدین محمد اللاری الانصاری» حواشیسندن جرح وتعديل سؤال وجوابلر اضافه اولندیکه صواب خطادن متمیز اوله. معلوم اوله که متن هدایه حکمادن ارباب استدلال مسلکینه مبتنی اولغله ارسطاطاليس مذهبی اختیار اولنمشدرکه اهل نظر واستدلالدندر استادی افلاطون کبی اهل ریاضتدن دکلدرد یعنی ارسطو مشائی در اشراقی دکلدرد بومذکوردن صکره اتفاق فضلا وارددرکه برعلمه شروع مراد ایدن کیمسه به شروعدن اول اوج نسنه لازمدر. اولا اول علمی وجوهدن بر وجهله تصور ایتمک کرکدرکه مجهول مطلق طلب محالدر. ثانیاً اول علمک فائده معتبره سی وارددرانی تصدیق کرکدر. زیرا شروع فعل اختیاریدر هر فعل اختیاری فاعل مختار شروع ایتدکنده اول فعلک فائده معتبره سنی تصدیق لازمدر. ثالثاً اول علمک موضوعنی یعنی فلان شیء بو علمک موضوعیدر دیو تصدیق لازمدرکه علومک بربرندن تمیزی موضوعيله در. پس ایمدی شارح مراد ایتدیکه علم حکمتی تعریف ایلله و علمک فائده سنه وموضوعنه اشارت ایلله تعریف مختار بودر. «الحکمة علم باحوال اعیان الموجودات علی ماهی علیه فی نفس الامر بقدر الطاقة البشرية» معلوم اوله که اسماء قنون اوج معنایه کلور. مثلاً حکمت مسائل مخصوصه وتصدیق بالمسائل وتصدیقات مذکوره بی تکراردن حاصله اولان ملکیه اطلاق اولنور لکن معتبر اولان بواوج معنادن هر برنده دلیلدن حاصل اولقی کرکدرکه علم اولوب صاحبنه عالم دینيله والا حکایه وحاکی دینلور علم کله سی ده بواوج معنی ده مشترکدر لکن مشترك لفظی تعریفده استعمال ایتمک جائز دکلدرد. بومقامده

لفظ علمک بواوج معانی به
اطلاقی مجاز مشهوردر
یا حقیقه عرفیه یا اصطلاحیه در

بوجواب تعریفده اولان
علم ادراک مطلق معنایه
اولدیفنه مبنی در

تعریفده واقع اولدی قرینه دخی یوقدر دینلورسه. جواب اولدرکه مشترکی
تعریفده اخذ جائز اولدینی معانیلرندن هر برینی اراده جائز اولدقده در.
اما هر برینی اراده صحیح اولدقده استعمال جائز اولور. اولکی معنایه کوره
تعریفک معنای حکمت مسائل مخصوصه در که احوال مذکوره به
متعلقه در. ایکنجی معنایه کوره حکمت احوال مذکوره به متعلقه مسائلی
تصدیقدر. اوچنجی معنایه کوره حکمت احوال مذکوره به متعلقه
مسائلی تصدیقک تکرارندن حاصله اولان ملکه در. سؤال اولتورکه بواوچ
معانی دن هر برینه کوره تصوراتی معرفت حکمتدن خارج اولور شیخ
رئیس شفا سی مفتخده «الحکمة کمال النفس الانسانية بالتصورات الكاملة
والتصدیقات المطابقة» دیمشدر. تصوراته معرفت حکمتدن اولدینی
کوستر مشدر. جواب اولدرکه معرفت تصور حکمتدن دینلر تعریف
مذکور دیمز. دینلر معرفت تصور حکمتدنیر دیمز. معلوم اوله که اعیان
الموجودات موجودات عینیه دیمکدر صفتک موصوفه اضافتیدر. یعنی
حکمت موجودات عینیه نک احوالنه علمدر دیمک اولور. سؤال اولتورکه
امور عامه حکمتدنیر اعیانندن دکلدر کذلک عدد حسابک موضوعیدر
اعیانندن دکلدر کذلک دوائر موهومه دن هیئتده بحث اولتور. اعیانندن
دکلدر هیئت علم حکمتدنیر کذلک حکمتده وجود ذهنی دن بحث
اولتور کذلک معدوماتدن بحث اولتور. جواب اولدرکه امور عامه
بحثده بزم ادراکمز امور عامه به تصدیق اوزره تعلق ایدر. امور عامه
اعیان احوالندن اولمش اولور «الوجود زائد فی الممكن» قولمزده تصدیق
محمول ایله موضوع بیننده اولان نسبتی ادراکه دیرلر فلا جرم مثال
مذکوره تصدیق وجوده تعلق ایلدی وجود اعیانک احوالندنیر. بعضیلر بو
مثاله مسائل مقلوبه دندر الوجود زائد فی الممكن دیمک الممكن موجود بوجود
زائد دیمکدر دیدی کذلک علم حسابده ادراکمز عدده تصدیق اوزره تعلق
ایدر عدد اعیانک احوالندنیر اما بحث دوائر استطراد اوزره بحثدر احوال
فلکی معرفت دوائر توقف ایتمکه دوائرندن بحث اولدی کذلک وجود
ذهنی دن بحث ومعدوماتدن بحث تبعیت اوزره در. بواوچ سؤاله جواب
تعریفده اولان علم سائر معانی به حمل اولنسه دخی جائزدر سید شریف

بوجواب دخی علمدن
مراد ادراک مطلق معنایه
اولدیغنه منی در

شرح مطالعه وجود ذهنی در بحث وجود خارجی در وجود و نوع آخر و امید در دیو جواب و بر مشدر. لکن محشی لاری رد ایلمشدر. سؤال اولتور که تعریف مذکورده اولان احوال در مراد جمیع احوال اولتورسه بر کیمسه حکیم اولماق لازم کلور و مدون حکمت اولماق لازم کلور اگر فی الجمله احوال دیمک اولتورسه بعض احواله عالم حکیم اولماق لازم کلور اگر جمیع احوال مدونه مراد اولتورسه بر حکیم احوال اخری تدوین ایلسه حکیم سابق حکیم اولماق لازم کلور زیرا جمیع احوال مدونه در بحث اینمندی. جواب اولدر که مراد، جمیع احوال مدونه در. بر کیمسه حکیم اولماق لازم کلدیکی ممنوعدر مدون حکمت اولماق لازم کلور دیدیکی محذور دکلدر مدون حکمتدن بعض اولمش، اولور ضرر یوقدر بلکه جمیع علومک مسائلی محصوره دکلدر بوجواب علمدن مراد تهی تام مناسنه ملکه اولغه منی در بوسؤال و جواب بقدر الطاقه علی ماهی علیه قولنه متعلق اولدیفنه منی در اگر بقدر الطاقه علمه متعلق اولتورسه بوسؤال وارد اولماز. معلوم اوله که منطق حکمتدنی در دکلدر اختلاف اولندی حکمتی «خروج النفس الی کالها الممكن فی جانبی العلم والعمل» دیو تعریف ایدنلر منطق حکمتدندر دیدی بلکه نفس عمله دخی حکمتدندر دیدی كذلك اعیان کله سنی تعریفدن ترك ایدنلر منطق حکمتدندر دیدی اما تعریف سابقه کوره منطق حکمتدن دکلدر زیرا منطق معقولات ثانیه در بحث ایدر معقولات ثانیه خارجه موجوده دکلدر. لکن سؤال کلور که امور عامه خارجه موجوده دکلدر باخصوص حکمتده آنلردن بحث اولتور. جواب اولدر که امور عامه در مبادی اشتقاق مراد اولتورسه وحدت، کثرت، وجود، امکان کی خارجه موجود اولمدینی مسلمدر اگر مشتقات مراد اولتورسه واحد کثیر موجود ممکن کی خارجه موجود اولمدینی ممنوعدر بوسؤاله سابقه جواب اخر ذکر اولمش ایدی. معلوم اوله که افضل التأخرین محمد بن مبارک شاه البخاری حکمة العین شرحنده حکمتی تعریفده دیر که «الحکمة استعمال النفس الانسانیة بتحصيل ما علیه الوجود فی نفسه وما علیه

خروج النفس مابه ینخرج
النفس دیمکدر

الواجب بما ينبغي ان يعمل من الاعمال ومالا ينبغي لتصير كاملة مضاهية
 للعالم العقلي وتستعد بذلك للسعادة القصوى الاخرية بحسب الطاقة
 البشرية سيد شريف حكمة العين حاشيه سنده ديركه بوتعريف دلالت
 ايدركه علم حكمت علمدر يوخسه حكمت علم دكلدر استكمال كله سنى
 مصدر معناسه حمل ايتمش اكر استكمال ما يستكمل به معناسه حمل
 اولنسه وحكمت دحى علم معناسه اولسه ياخود ملكه معناسه اولسه
 ميرزاجان تحقيق اينديكى اوزره سيد شريفك سؤالى دفع اولور
 بوتعريفه كوره حكمت برعلمدر كه نفس انسانيه آنكله استكمال اولنور
 واول استكمال موجود نفس الامرده نه احوال اوزره ايسه اول احوالى
 تحصيل وواجب دخى نه احوال اوزره ايسه اول احوالى تحصيل
 ايتكم ايله اولور اعنى فعل يا ترك افعال حميده دن وافعال ذميمة دنكه
 واجبدر آنلى يرينه كتوره والحاصل حكيم اول كيمسه دركه
 علمى لائق اولان اشيايه عالم اوله وعمل لائق اولان اشيا ايله عامل
 اوله وتركى لائق اولان اشيايى ترك ايليه ده بويله علم وعمل ايله كمالات
 علميه وعمليه لرى بالفعل حاصله اولان عقوله مشابه اوله ده سعادت
 اخرويه يه مستعد اوله كه بعد خراب البدن سعادت روحانية باقيه وبهجت
 دائمه در بوتعريفه كوره منطق حكمتده داخل كوريسور لكن احوال
 قيديله خارج اولور تعريف سابقده على ماهى عليه قولى جهل مركبى
 اخراج ايدر زير علم جهل مركبه شاملدر وحكمتدن دكلدر تعريفده كى
 نفس الامر نفس الامرده نفس الامر اولمقدن وزعمده نفس الامر اولمقدن
 اعمدر حكمت اشراقيه يه ومشائيه يه تعريف صادقدر زير هربرى
 نفس الامرده اولان اشيايه علم دعوى ايدر لكن زعمده نفس الامرده
 بولنور نفس الامرده نفس الامر موافق اولمقدن دخى اولور لكن
 بوتعميمه كوره جهل مركب دخى زعمده نفس الامر موافق علمدر
 تعريفده بقدر الطاقة البشرية ذكر اولندى جميع احوالى معرفت
 لازم دكل وجميع موجوداتك احوالى معرفت لازم دكل وعلم يقينك
 اعلى مرتبه سى لازم دكل يقينه شدت وضعف جاريدر دينلره كوره
 ونفس الامر موافقت لازم دكل طاقت شخصه كوره مطابقت كافيه

اولدیفنه اشارت ایچوندر. بومقامده بحث اولنورکه اگر غایت کلامه اولان انسانک طاقی مراد اولنورسه اکمل انیا علیه السلام کی لازم کلورکه اندن غیری کیسه حکیم اولیه. اگر ناقص بلادته نهایته بالغ انسان طاقی مراد اولنورسه فسادی ظاهردر. احتمال ثالث مراد اولنورسه ممتاز اولماز زیرا حدی یلنمز. جواب اولدرکه مراد نفس قدسیه ایله غایت بلادته اولانلرک بینده متوسط اولان انسانک طاقی درکه شکل اولده اولان قیاسک مقدماتندن نتیجهیه انتقال ایتکه قادر اولان کیسه در. تعریفده واقع اولان اعیان یا افعال و اعمالدرکه وجودی قدرتمز و اختیارمنز ایلدر یا خود وجودی قدرتمز ایله دکلدر اولک احوالنه علم معاش و معادیمزک صلاحنه ایصال ایلدیکی حیثیتدن حکمت عملیه تسمیه اولنور. ثانینک احوالنه علم حکمت نظریه تسمیه اولنور بویکی نوعک هربری اوچ قسمدر. اما نوع اول که حکمت عملیه در اگر شخص معینک مصالحنه متعلق اولوب اخلاق حمیده ایله تحلی و اخلاق رزیله دن تحلی ایچون اولورسه بویله مصلحتنه علم تهذیب اخلاق تسمیه اولنور. و اگر برجماعت که منزله مشارک اوله والد و ولد مالک و مملوک کی بونلرک مصلحتنه علم تدبیر منزل تسمیه اولنور. اگر برجماعت که مدینه ده مشارک اوله بونلرک مصلحتنه علم سیاست مدنییه تسمیه اولنور. معلوم اوله که تهذیب اخلاق دیدکلری حکمت عملیه ده فائده بودرکه شخص اخلاق فاضله یی درک ایدوب اکتسابیله و اتصافیه نفسنه رتبه قدسیه کلکدر. و اخلاق رزیله یی دخی درک ایدوب توقی و احتراز ایتکه نفسنی انلردن تطهیر ایتکدر. و تدبیر منزل دیدکلری حکمت عملیه ده فائده اهل منزل بینده لایق اولان کیفیت مشارکتی درک ایدوب مصلحت منزلیه انتظام بولمقددر. و سیاست مدنییه دیدکلری حکمت عملیه ده فائده ناس بینده اولان مشارکت کیفیتنی درک ایدوب مصالح ابدان و بقاء نوع انسان اوزره اعانت ایتکدر. شارح حکمة العین دیرکه بمضایر حکمت مدنییه یی ایکی عدده تقسیم ایدوب ملک و سلطنته متعلق اولورسه علم سیاست دیرلر. نبوت و شریعته متعلق اولورسه علم نوامیس دیرلر. حتی حکمت عملیه درت قسمدر دیدیلر لکن بوقول

حکمت عملیه اوج قسمدر دینلره مخالف دکلدر زیرا بویکی قسم بر
قسم تحتده داخلدر. واما حکمت نظریه اوج قسم اولدینی زیرا حکمت
نظریه خارجده و تعقلده مادهیه محتاج اولیان شینک احواله علمدر
باری تعالی کبی یاخود خارجده مادهیه محتاج لکن تعقلده محتاج
اولیان اشیانک احواله علمدر کرم کبی یاخود خارجده و تعقلده
مادهیه محتاج اولان اشیانک احواله علمدر انسان کبی. اولکی قسم
علم اعلی درکه موضوعی اعمدر زیرا موجود من حیث هو موجود علم
الهی ده موضوعدر. یاخود علم اعلی اولدینی مسائل شریفه اولدیننددر.
باری تعالینک و مجرداتک احوالندن بحث ایدر بوقسمه علم الهی دخی
دیرلرکه ابوابندن اشرف اولانک اسمیله تسمیه در زیرا باری تعالی دن
غیری مجرداتدن دخی بحث وارددر فلسفه اولی دخی دیرلر فلسفه
لغت یونانیده علما و عملا باری تعالی به تشبه دیمکدر بو علم ایله
اتصاف تشبه مذکوری موجب اولغله فلسفه دینلدی اولی اولدینی
عمومده اول امور، موجوددرکه بو علمک موضوعیدر و وجودده اول
امور الله تعالی در بونلره متعلق اولان علمه اولی دینلدی محاکات
صاحبینک تقریری بوجه اوزره در. بعضار فلسفه فیلاسوفادن
مخففدر فیلاز محب دیمکدر سوف حکمت دیمکدر فیلسوف محب حکمت
دیمک اولور دیدی بوقسمه علم کلی دخی دیرلر مادهدن منزه اولان
اشیایه متعلق اولدینندن زیرا شینک جزئی اولمنسه علت مادهدر بو
قسمه مابعد الطبیعه دخی دیرلر زیرا انسان حواسیله ابتداده
محسوساتی درک ایدر ثانیاً معقولاتی درک ایدر محسوسات علم طبعینک
متعلقدر انسانه نظره طبیعی مقدم اولور مابعد الطبیعه دیدکلری
موجه اولور کاهیجه بوقسمه ماقبل الطبیعه دخی دیرلر زیرا نفس الامرده
علم الهینک معلوماتی بالذات و یا اشرف بلکه جمیع وجوه تقدم ایله
مقدمدر. ایکنجی قسم که خارجده مادهیه محتاج تعقلده دکل اولان
اشیانک احواله علمدر علم اوسطدر ریاضی دیرلر تعلیمی دخی دیرلرکه
حکما متعلمین اولانلره امر ایدرلرکه بو علم ایله نفسلرینی ریاضت ایده لر
علم اوسطدرکه الهی ایله طبیعی بیننده در تعقلده مادهیه محتاج اولماغله

کره ایله تمثیل تعقلده
مادهیه محتاج اولیان شینه
تمثیل مجرددر یوخسه
حکمت ریاضیه ده موضوع
دیمک دکلدر زیرا موضوع
معلوم اولق کرکدر
کرویت ایسه هنوز
ریاضیه ده برهان ایله
معلوم اولسه کرکدر
ملالارینک ایرادایتدیکی
سؤال مدفوعدر

طبیعیین ممتازدر خارجه ماده محتاج اولمغه الهیدن ممتازدر ماده محتاج اولدینی ماده مخصوصه به محتاج دکلدر دیمکدر زیرا کروییت فهم اولنور زهدن یا حدیددن یا خشیدن اولسنه احتیاج یوقدر یوقسه کروییتی تعقل البته ماده اولور لکن ماده مخصوصه استمز علم هیئته فلک ثامن کروی اولدینی کواکب ثوابت دوائر متوازیه اوزره تحرك ایتمکله کرویته دلالت ایدر فلک ثامن ایچون ماده مخصوصه تعلقنه حاجت یوقدر. اما علم طبیعیده فلک ثامنک کروییتی بساطت ایله ثابته اولور البته ماده مخصوصه به حاجت وارددر بویله استدلال اولنورکه هر نه زمان فلک بسیط اوله. کروییتی لازم اولور لکن فلک بسیطدر یعنی اجسام مختلفه دن مرکب دکلدر لاجرم فلکی ماده مخصوصه سیله تعقل لازمدرکه بساطتی معلوم اوله. بوبرهان برهان لمی اولور. اما اولکی صورت هر نه زمانکه فلکده ثوابت دوائر متوازیه اوزره تحرك ایله فلک؛ کروی اولمق لازم اولور لکن مقدم حقدر كذلك تالی. بوبرهان؛ برهان انی اولور شیخ رئیس کروییت سما طبیعی ایله ریاضی بیننده مشترکدر امتیازلری برهان ایله در دیدکلری کلامک معناسی ذکر ایتدیکمز تصویردر. معلوم اوله که علم ریاضی درت عدد علمدر هیئت، هندسه، حساب، موسیقی بونلردر جمله سی تعقلده ماده مخصوصه به محتاج دکلدر. اوچنچی قسم که خارجه ده و تعقلده ماده به محتاج اولاندر انسان کی بوقسم؛ علم ادنی در ماده به احتیاجی اولمغه ادنی دینلدی. طبیعی دخی دیرلرکه طبیعت صاحبی اولان جسمدن بحث ایدر بعضلر حکمت نظریه بی دخی درت قسم قیلدی زیرا ماده به محتاج اولیان یا هیچ ماده به مقارن دکلدر مطلقا یعنی نه علی وجه الافتقار ونه ده لاعلی وجه الافتقار ذات باری تعالی کی و عقول و نفوس کی بوقسمه علم الهی دیدیلر یا خود ماده به محتاج دکل لکن مقارن اولور وحدت و کثرت کی وسائر امور عامه کی بونلر گاه ماده ایله بولنور گاه ماده سز بولنور ماده به مقتدر اولماز بوقسمه علم کلی و فلسفه اولی دیدیلر بومذکورات اقسام حکمتک مجموعیدر هرکیم که نفسی بو مجموعه استکمال ایله کندویه خیر کثیر احسان اولنش اولور تحقیق

وحدت ماده سز بولندینی
باری تعالی ده و عقل
اولده در ماده ایله بولندینی
فلکده در کثرت ماده سز
بولندینی عقول عشرده
ماده ایله بولندینی
افلاکده و کواکبده در
وقس علیه

مقام بوجهله در که نفس انسانی همچون ایکی جهت واردر بر جهتی عالم قدسه در بوجهته نفس مبادی عالیه دن مستفیضه در. و بر جهتی دخی عالم شهادته در که نفس؛ بوجهته تحتده اولان ابدانده مؤثره و متصرفه در. پس نفس همچون هر بر جهتی اعتباریله بر قوت لازمدر که حالی منتظم اوله مبادی عالیه دن استفاضه سبب اولان قوته نظریه دیرلر تحتده اولان ابدانده تصرف ایتمکه سبب اولان قوته عملیه دیرلر و دخی نفس همچون هر بر قوتی اعتباریله کمال واردر قوت نظریه اعتباریله اولان کمال ادراکاتدر قوت عملیه ایله اولان کمال اعمال و اخلاقدر و حکمت نظریه تحصیل اولندینی فقط نظریه بی تکمیل ایچوندر اما حکمت عملیه تحصیل اولندینی اولان نظریه بی تکمیل ایچوندر ثانیاً عملیه بی تکمیل ایچوندر زیرا عمل البته علم ایله اولور. معلوم اوله که سابقه امور عامه ذکر اولندی خارجه موجود اولان اشیا اوج قسدر واجب و جوهر و عرضدر امور عامه بواوج قسمده بولنان شیئه دیرلر وحدت و وجود کی بعضیلر اکثرنده بولنان دخی امور عامه در دیدی امکان و حدوث کی بعضیلر مقابلی ایله اخذ اولنسه اوج قسمده بولنسه امور عامه در دیدی مثلاً امکان و جوب ایله اخذ اولنسه اوج قسمده بولنور کذلک حدوث قدم ایله وحدت کثرت ایله اخذ اولنسه اوج قسمده بولنور لکن عدم امور عامه دن عد اولندی باخصوص مقابلی اولان وجود ایله اخذ اولنسه اوج قسمده بولنور دیمک نیجه تصور اولنور. جواب اولدر که عدم؛ شیئه عارض اولمق شئیك وجودی حالنده اولمق لازم دکدر والا امکان ایله منتقض اولور که امکانك شیئه عرضی شئیك وجودنی استمز بلکه وجود ایله منتقض اولور که وجودك ماهیته عرض ایتمه سی وجود استمز مقامنده مقرر در که ماهیته ماهیت اولدینی حیثیتدن موجود دکل و معدوم دخی دکدر ماهیته وجودك و عدمك عروضی ماهیت من حیث هی می اعتباریله اولدقده اجتماع متقابلین لازم کلز و ایکی وجود لازم کلز و ایکی عدم دخی لازم کلز تدبر اولنه کلامده دقت واردر. مصنف بو هدایه کتابخی اوج قسم اوزره ترتیب ایلدی. قسم اول منطق بیاننده در که جمیع علومه آلت اولمغله منطقی تقدیم ایلدی

اول قسمی عادت اوزره بو کتابدن افران ایدوب تعلم ایدر لر اول
 قسم ایساغوجی دیدکلریدر. قسم ثانی حکمت طبعیه بیاننده در. قسم
 ثالث حکمت الهیه بیاننده در. طبعیه به توقی اولغله حکمت الهیه یی
 تأخیر ایلدی حکمت العین صاحبی «القسم الاول فی الالهی» دیوب
 الهی یی تقدیم ایلدی زیرا آنده مبحث عنه اولان مقدم و اشرف
 اولدیغنه نظر ایلدی و مصنف حکمت ریاضیه دن اعراض ایلدی زیرا
 امور موهومیه و اعتبارات ذهنیه به مبتی در مهم اولان اعیان
 موجوداتدن بحثدر بناء علیه شیخ رئیس فن ریاضیه ده مبالغه ایتدی
 فن الهی و فن طبعیه ده مبالغه ایلدی و دخی فن ریاضیه ده ممارست
 ملکه تخیل افاده ایدر فن الهی و فن طبعیه ده ممارست ملکه تعقل
 افاده ایدر که ملکه تخیلدن اشرفدر بو توجیه شرح حکمة العین
 حواشیسنده مذکور قاضی میرده اولان بحث؛ توجیه مذکوره کوره
 مدفوعدر. مصنف حکمت عملیه دن دخی اعراض ایلدی زیرا شریعت
 مصطفویه اکمل وجه و اتم تفصیل اوزره حکمت عملیه اقسامی بیان
 ایلدی حکمائک بیان ایتدیکی وجه اوزره حکمت عملیه به حاجت
 قالمدی و حکمائک رأی مجرد لریله بیانلری صاحب وحی اولان افضل
 انبیائک بیاننه مشابه اولورمی «این الملوك من الصلوك و این الثريا من
 الثرى» سید شریفدر که عملیه دن اعراض ایلدی نظریه عملیه دن اشرفدر
 زیرا آناری ابد الابد باقیه در اعمال که حکمت عملیه دن مقصوددر
 باقیه دکلدر سید شریفک مرادی بویله اولیجق محشی لارینک سؤالی
 کلز صور قدسیه ایله تحلی و الله تعالی نک جمال و جلالتی ملاحظه
 و کالنه نظری قصر ایتک قوت عامله مراتبنددر ابد الابد باقیه
 اولدیغنده شک یوقدر دیدی زیرا بو مذکور اولان مرتبه لر حکمت
 عملیه نک آنارینک آناریدر اصل آناری اعمالدر غیر باقیه اولدیغنده
 شک یوقدر مثلاً لاری سید شریفک مرادینی بیلورکن بو مقامده
 سؤال ایتدیکی لائق دکلدر. معلوم اوله که نفس ایچون درت مرتبه
 وارددر. اولاً شریعت الهیه ایله تحلی. ثانیاً مجرداته التحاقدن مانعه
 اولان اخلاق رذیله دن تحلی. ثالثاً صور قدسیه ایله تخلیدر بو وجهله که

وهم عارض اولیه رابعا جمال الہی وجلالی ملاحظہ ایدوب کمالی
اوزرہ نظرنی قصر ایدوب جمیع صفات وافعال وذواتی باری تعالینک
صفات وافعال وذاتہ نسبتلہ مضمحلہ بیلوب سیر فی اللہ رتبہ سندہ
اولمقدر بورتبہ نہایت یوقدر دیدیلر. معلوم اولہ کہ شارح وقتندہ
خلقک رغبتی فن طبیعی وفن الہی بی تحصیل ایتدہ اولوب فن منطقہ
کثیر رغبت اولمدیقندن کویا فن منطق منسی اولغلہ ایکی عدد فن شرح
ایتکہ اقتصار ایتدم دیدی. مصنف قسم طبیعی بی بیانہ شروع
ایدوب بیورر.

❦ القسم الثاني في الطبيعيات ❦

شارح دیرکہ بعضیلر بوکلامی شرح ایدوب «ای فی مباحث الاجسام
الطبیعیہ» دیدی. لکن اولی اولان «ای فی مباحث الحکمة الطبیعیہ»
دیمکدر. ایکی تفسیرک مالی بردر زیرا جسم طبیعی حکمت طبیعیک
موضوعیدر اولویتی تفسیرینہ تخصیصک وجهی یوقدر دیرسک مسلم
دکدر. زیرا حکمت طبیعیہک موضوعی حرکت و سکونہ
استعدادی حیثیتندن جسم طبیعی در مطلقا جسم دکدر مطلقا اجسام
طبیعیہ مباحثی حکمت طبیعیہ مباحثی دکدر بلکہ حیثیت مذکورندن
مباحثی در. مباحث الاجسام قولندہ بو حیثیتہ دلالت یوقدر قید حیثیت
مراددر دینلسہ ظاہر دکدر ایکی تفسیرک مالی واحد اولدیغنی تسلیم
ایلہسک لکن بلاشبہ مصنفک مقصودی قسم ثانی حکمت طبیعیہ مباحثی
مین اولسنی بیاندر مصنفک کلامنی تکلف سز مقصودینہ حمل ممکن
اولدقدہ اکا حمل اکا رجوع ایدن شیتہ حملدن اولی در. باخصوص قسم
ثالث الہیات بیانیدہ در دینلدی البتہ معنی «مباحث الحکمة الالہیہ»
دیمکدر نظیرینی دخی بوکا مناسب شرح ایلک اولی درکہ ایکی نظیر ییتندہ
مطابقت بولنہ شراح جسم طبیعی بی «جوہر قابل للانقسام فی الجهات
الثلاث» دیو تعریف ایلدیلر یعنی جسم طبیعی بر جوہر درکہ جہات
ثلاث کہ طول وعرض وعمقدر بو اوج شیتہ منقسم اولغلہ قابل اولہ
دیمکدر. شارح اعتراض ایدرکہ قابل بالذات دیمک مراد اولنورسہ
تعریف جامع اولماز بلکہ مبائن اولور زیرا قابل بالذات جسم تعلیمی در

یعنی جسم طبیعیك جهات ثلاثه سنده ساری و آنكه قائم اولان مقداردر بالذات انقسامه قابل اول مقداردر اگر قابل فی الجمله مراد اولنورسه تعریف هیولایه و صورته صادق اولور اغیارخی مانع اولماز. جواب اولدرکه بشق ثانی مختاردر و جهاتدن مراد بالذات جهات صاحبی اولاندر هیولانك هیچ جهتی یوقدر صورته صادقدر دیرسك صورت بادی رأیده جسمدر ضرر ویرمز اگر تعریفده اولان جوهرده ترکیب معتبردر دینلورسه هیولایه و صورته صادق اولماز تعریف مذکور جامع و مانع اولور ﴿ و هو مرتب علی ثلاثة فنون ﴾ قسم ثانی اوج فن اوزره مرتبدر زیرا اجسام فلکیاته و عنصریاته منحصره در بحث دخی یا ایکینه عامه اولان احوالنددر یاخود برینه خاصه اولان احوالنددر ﴿ الفن الاول فیما یم الاجسام ﴾ یعنی فن اول اجسامه عام اولان احوال بیاننده در اجسام؛ مطلق ذکر اولنسه متبادر اولان؛ اجسام طبیعیه در اکثر شراح جسمی طبیعی به اطلاق اشتراك لفظی ایله در دیدی بعضیلری جسم؛ ابعاد ثلاثه به قابلدر جوهر ایسه طبیعی عرض ایسه تعلیمی در دیدی ﴿ و هو مشتمل علی عشرة فصول. فصل فی ابطال الجزء الذی لا یتجزی ﴾ یعنی فن اول اون عدد فصولی مشتملدر فصولدن بری جزء لا یتجزی بی برهان ایله ابطال بیاننده در. معلوم اوله که جزء لا یتجزی به جوهر فرد دخی دیرلر جوهری «ذو وضع لا یقبل القسمة لا قطعا ولا کسرا ولاوها ولا فرضاء دیو تعریف ایتدیلر ذو وضع اشارت حسیه به قابل دیمکدر. یعنی اول جوهر شو محله و بو مکانده دیمک ممکن اوله. قطعا قسمته قابل دکلدر زیرا صلابتی اولمقله جسم آخراکا نفوذ ایدوب آیرماسی اولماز. کسرا دخی قسمته قابل دکلدر که ضایت صغیر اولمقله بردافع قوی انی دفع ایدوب فصل ایتمک اولماز. وها دخی قسمته قابل دکلدر که قوه متوهمه برطرفی طرف آخرندن تمیز ایده مز. فرضا یعنی عقلا دخی قسمته قابل دکلدر که استحضاری ممکن دکلدر. فاضل میرک بووجه اوزره بیان ایلدی. توضیح اولنورکه متوهمه خصوصیه اول جزئی درک ایدوب بو جزء جزء آخرک غیریدر دیمک اولماز اما عقل کلیا درک ایدوب شو جزءک یعنی یسارینک غیریدر یاخود فوقی تحتک غیریدر

زیرا هیولی و صورت
علی حده اخذ اولندقد
بسیطدر

ودرت دلیل دخی
حکمان و بعض
متکلمیندن عن قریب
کله کرکدر

یا خود قدیمی خلفتک غیریدر دیمک اولماز . یعنی عقل فرض ایده من
 فرضدن مراد تجویز دیمکدر تقدیر دیمک دکلدر زیرا عقل هر سنه بی
 فرض و تقدیر ایدر غایتی؛ مفروض؛ محال اولور . بوتعریف ایله معرف
 جزء عند المتکلمین وارددر و اجسام اجزاء لاتجزی دن مرکبدر دیدیلر
 حکما انکار ایدوب ادله کثیره اقامت ایتدیلر مصنف ایکی دلیل ایله
 استدلال ایلدی اولکی بودر ﴿لانا لو فرضنا جزء بین جزئین فاما
 ان یکون الوسط مانعا من تلاقی الطرفين اولا یکون لاسبیل الی الثانی
 لانه لو لم یکن مانعا لکانت الاجزاء متداخلة فلا یکون وسط و طرف و قد
 فرضنا الوسط و الطرف هف ثبت کونه مانعا من تلاقیهما فبابه یلاقی
 الوسط احد الطرفين غیر مابه یلاقی الطرف الآخر فینقسم﴾ یعنی
 اگر بوجزء ایکی جزء آراسنده فرض اولنسه طرفینک بربرینه تلاقی
 ایتمنه یا مانع اولور یا اولماز اگر اولمازسه اجزاء جوهریه تداخل ایلوب
 اشارت حسیه ده و حجمده متحد اولمق لازم کلور . نه وسط دیدیکمز وسط
 اولور و نه طرف دیدیکمز طرف اولور باخصوص وسط و طرف فرض
 اولنمش ایدی محال اولدینی بدیهی اولغله وسط؛ فرض اولنسان جزء؛
 طرفینک تلاقی ایتمنه مانع اولمق ثابت اولور مانع اولیجق وسط اولان
 جزئک ایکی طرفدن برینه تلاقی ایتدیکی محل طرف آخره تلاقی ایتدیکی
 محک غیر اولور منقسم اولسی لازم کلور مطلوب ثابت اولور . سؤال
 اولنورکه بودلیلدن لازم کلن وسط اولان جزئک ایکی نهایتی اوله
 و اول نهایتلر عرض اولغله منقسم اولیان جزء ایله قائم اوله ده مطلوب ثابت
 اولیه . جواب اولدرکه اگر اول ایکی نهایت بر محله حلول ایتمش اولورسه
 احدهمایه اشارت آخره اشارتک عینی اولور طرفینک تلاقی ایتمنی
 لازم کلور اگر ایکی نهایتک محللری اشارتده متمایز ایسه انقسام لازم
 کلور زیرا متوهمه اول جزده محک بری آخرك غیریدر دیو توهم
 ایده بیلور غایتی انقسام و همی اولور اول دخی کافیدر مطلوب اولان
 انقسام ثابت اولور . مصنفک ایراد ایتدیکی ابکنجی دلیل بودر که
 ﴿لانا لو فرضنا جزء علی ملتی جزئین فاما ان یلاقی واحدا منهما
 فقط او مجموعهما او من کل واحد منهما شیاً و الاول محال و الا لم یکن

على الملتقى فتعين احد القسمين الاخيرين فيلزم الانقسام لاحالة
يعنى اكر برجزه ايكي جزه ك ملتقى سى اوزره فرض اولنسه اول
جزه يا ايكي جزه ك برينه ملاقى اولور يا مجموعنه ملاقى اولور يا هر
برندن بر شينه ملاقى اولور يا برينك تمامنه آخرك بعضنه ملاقى اولور
اولكى احتمال محالدر كه ملتقى ده اولماش اولور باخصوص ملتقى
اوزرنده فرض اولنش ايدى احتمالات باقيدن برى متعين اولور
انقسام لازم كلور مطلوب ثابت اولور. معلوم اوله كه برجزه منقسم
اولقى لازم كلنجه جميع جزلرك انقسامى لازم كلور زيرا جزه لر
صغر وكبر ايله اختلاف ايلمز اكر تفاوت ايلسه كبير اولان جزه البته
منقسم اولور كذلك ملتقى اوزره فرض اولنان جزه متعين دكلدر
هرقضى جزه اولورسه دليلى اجرا ايده رز جمله نك انقسامى لازم كلور
بومطلب اوزره فلاسفه نك ادله كثيره سى وارد ر ديو سابقده ذكر
اولنش ايدى اول ادله نك بعضيسنى ذكر ايتمه ده باس يوقدر جزه
لايتجزى بي ابطال ايتمه ده ديديلر كه جواهر فرده دن بر سطح تركيب
اولنسه وشمسه قارشو ويرلسه اول سطحك شمسه قارشو اولان
طرفى مضى اولور طرف اخرى مظلم اولور البته انقسام لازم اولور
بر دليل دخى بودر كه اقليدس هر خط ؛ تنصيف اولنور ديو برهان
كتوردى اوچ عدد جزه دن مركب اولان خط دخى تنصيف اولنور
بوخطك وسطنده اولان جزه منقسم اولقى لازم كلور. تفصيلى بودر كه
اجزاسى وتر اولان بر نسنه نك ظلى بعض وقتده ايكي مثلى قدر اولور
اول نسنه نك ظللندن بر مثلى كندو ظلنك نصفى اولور اجزاسى وتر
اولان نسنه نك نصفى متحقق اولورده انقسام لازم كلور بر دليل دخى
بودر كه بدر كرمك مركزندن بعيد اولان طوق عظيم بر جزه قطع
ايلد كده مركزينه قريب اولان طوق اندن قليل قطع ايدر انقسام
لازم كلور زيرا طوق صغير طوق كبير ايله برابر دور ايدر دينلسه
محسوس بونك خلافيدر طوق صغير كاه دور ايدر كاه سكونت ايدر
دينلسه دكرمنك اجزالرى تفكك وبريشان اولقى لازم كلور ثابت
اولور كه طوق صغير كيردن قليل قطع ايدر كبيرك قطعى بر جزه در

دینلادی آندن قلیل اولق جزء منقسم اولق ایله اولور مطلوب ثابت اولور. بر دلیل دخی بودرکه بر پرکارک اوچ شعبه سی اولسه شعبه نك بری ثابت اولوب ایکسی دور ایلسه ده ایکی دائرة رسم اولنسه دائرة داخله صغیره و دائرة خارجیه کیره اولور و اول ایکی شعبه دائرة لری اتمام اتمده متلازماندر بری آخردن انفکاک اتمک میسر دکلددر فلاجرم دائرة داخله بی رسم ایدن شعبه کیره بی رسم ایدن شعبه دن بطی الحکرکه در کیره شعبه سی بر جزء قطع ایلدکده صغیره شعبه سی اندن قلیل قطع اتمه سی ضروریدر جزء انقسامی لازم کلور بو أدله شرح مقاصد و شرح مواقف و شرح طوالعه مذکوره در. شارح دیرکه مصنفک ایراد ایلدیکی ایکی دلیل جسم؛ اجزاء لای تجزی دن ترکب اتمه سنک بطلاننه دلالت ایدر. شویله تحریر اولنورکه اگر جسم؛ اجزاء لای تجزی دن ترکب ایلسه بر جزء ایکی جزء آره سنده یا خود ملتی سنده واقع اولق ممکن اولور لازم باطل و ملزوم دخی باطلدر سابقده تفصیل اولندینی وجه اوزره اما بو ایکی دلیل؛ بر جزء لای تجزی نك وجودینه مانع اولماز جائزدرکه نوعی شخصنه منحصر اوله ده اندن غیری بولنیه بر جزء ایکی جزء آره سنه یا ملتی سنه وضع اتمک میسر اولیه لکن ممکن اولورکه اول بر جزء که نوعی شخصنه منحصر ایدی ایکی جسمک آره سنه یا ملتی سنه وضع اولنسه دیو دلیلین مذکورینی اقامه ایدوب جزء نك نفسنده وجودینی ابطال ایده رز دیو ختم کلام ایندی. لکن سؤال کلورکه بر جزء جوهری ایکی جسمک سطحه تداخل ایتسه جائز اولور. زیرا سطح، عند الحکماء عرضدر جوهرک عرضه تداخلی جائزدر وسط و طرف بولتماز دیو سؤال کلز. زیرا جسم؛ عند الحکماء اجزاء لای تجزی دن مرکب دکلددر تداخل بولندقدده جسمده امتداد بولتماز دیو اعتراض اولنه لکن جزء لای تجزی نك نفسنده وجودینی ابطاله شویله دلیل اقامه اولنورکه اگر جزء مزبور موجوددر دینلسه البته متحیز بالذات اولوب اشارت حسیه یه قابل اولورده عقل بالبداهه حکم ایدرکه اول جزءک یمینی یسارینک غیریدر و فوقی تحتک غیریدر دیو انقسامی وجه کلی اوزره جزم ایدر. معلوم اوله که جسم ایکی

نوعدر بری شول جسمدرکه مختلفه الحقایق اولان اجسامدن مرکب
 اولور حیوان کبی؛ بویله جسمک اجزاسی بالفعل موجوده و متاهیهدر
 ایکنجی نوع، جسم بسیطدرکه مختلفه الحقایقندن مرکب دکدر بوجسم
 حقهده مذاهب واردر بوجسم اجزاء لایتنجی دن مرکبدر واول اجزاء
 بالفعل موجوده و متاهیهدر بوجهور متکلمینک مذهییدر یاخود
 اجزانک کلیسی بالفعلدر و غیر متاهیهدر اجزانک انقسامی متمتعدر
 بو مذهب معتزله دن نظام و حکماء قدما دن انکسافراطیس مذهییدر
 یاخود اجزانک کلیسی بالقوهدر و متاهیهدر بو محمد شهرستانی مذهییدر
 یاخود اجزانک کلیسی بالقوه و غیر متاهیهدر بو فلاسفه مذهییدر
 بوجسمده بشنجی مذهب واردر دیمقراطیس مذهییدرکه جسم بسیط،
 اجسام صفار صلبه دن مرکبدرکه بالفعل انقسامه داخل قابل دکدر
 دیدی سید شریف شرح موافقهده بویله تفصیل ایلدی. شرح مقاصدهده
 دیدیکه جسم بسیط حقهده مذهب بش عدددر دینلدی زیرا بعضیلرک
 قوی که بوجسم سطوح دن سطوح دخی خطوط دن خطوط دخی
 نقاط دن نقاط دخی جواهر مفرده دن مؤلفهدر کذلک بخار و ضرار
 معتزله دن جسم الوان و طعوم و روایحدن و غیری اعراضدن مرکبدر
 دیدکلری ضروری البطلاندر مذاهبدن معتبر اولان اوچ عدددر اولکی
 متکلمینکدرکه جسم؛ متاهیه العدد جواهر فرده دن مرکبدر ایکنجی
 فلاسفه نکدرکه هیولی و صورتدن مرکبدر اوچنجی اشراقیین
 مذهییدرکه جسم؛ حس غندنده بسیط اولدینی کبی ذاتنده بسیطدر
 تعدد اجزا آنده یوقدر و بذاته انقسامه قابلدنر و انقسامی قبول ایتمهده
 نهایت یوقدر الله تعالینک مقدوراتی نهایت بولمدینی کبی دیدیلر شرح
 مقاصدک کلامی تمام اولدی متکلمین جزء لایتنجی موجوددر و جسم؛
 بالفعل متاهیه اولان اجزادن مرکبدر دیدیلر و استدلال ایتدیلرکه
 اگر غیر متاهیه دن مرکب اولسه مسافه متاهیه بی قطع؛ اجزایرینی
 قطعه توقف ایدر هر بر جزئی قطع؛ ماقبلنده کی جزئی قطع ایتکله
 مسبوق اولور مسافه متاهیه بی قطع؛ زمان غیر متاهیه ده اولوب اول
 مسافه قطع اولنماق لازم کلور؛ باطلدر کذلک نقطه موجوددر

بالاتفاق جوهر ایسه، مطلوب ثابت اولور عرض ایسه، محلی منقسم اولماز والا نقطه منقسمه اولور نقطه عند الحکیم نهایت خط اولمغله انقسامی قبول ایتمز نقطه نك محلی؛ جوهر ایسه مطلوب ثابت، عرض ایسه لامحاله جوهره منشی اولمق لازمدر. غیر منقسم بر جوهر بولنور مطلوب ثابت اولور جوهر فردی اثبات وانکار حقنده ایراد اولنان ادله نك هر برنده سؤال و جواب کثیردر مفصلاته رجوع لازمدر فصول عشره دن بری دخی هیولانك ثبوتی بیاننده اولمغله مصنف ﴿فصل: فی اثبات الهیولی﴾ دیدی شارح دیرکه صورت جسمیه بی اثباته حاجت یوقدر زیرا جهات ثلاثه ده؛ متمد بر جوهر ك وجودی بالمشاهده معلومدر اما بو جوهر دن غیری هیولی دینلور بر جوهر دخی وارمیدر آنده دلیله محتاجز متکلمین واشراقین انکار استدیلر حکمدان مشائین وجودینی دعوی ایدوب دلیل کتوردیلر نته کیم مصنف دیدی ﴿کل جسم فهو مرکب من جزئین یحل احدهما فی الآخر یسمى المحل الهیولی والحال الصورة الجسمیه﴾ بوکلام دعوی یه اشارتدر. یعنی هر بر جسم ایکی جزء دن مرکبدرکه بری آخره حلول ایدر محل اولانه هیولی دیرلر حال اولانه صورة جسمیه دیرلر شارح «کل جسم من حیث هو جسم» دیمکدر دیدی مراد ایدرکه لفظ حیثیت اطلاق ایچونددر تعلیل وتقیید ایچون دکلدر یعنی جسم؛ مطلقا جمیع انواعنه شامل اولمق اوزره ایکی جزء دن مرکبدر زیرا جسم؛ نوع اولدینی حیثیتدن جزء آخری وارددرکه صورة نوعیه دیرلر نته کیم بیانی کلسه کرکدر. معلوم اوله که محل وحال ذکر اولندی بونلرک بلنمسی حلولی بلمکه توقف ایدر حلول بر شینك آخر شینّه بر وجهله اختصاصیدرکه احدهما یه اشارت آخره اشارتک عینی اوله دیدیلر لکن بو تعریفه اوچ وجهله اعتراض اولندی. اولکی وجه بو تعریفه مجرداته اعراضنك حلوله صادق دکلدر مثلا عقول مجردیه ونفوس مجردیه علوم حلول ایتشددر لکن اشارت حسیه ایله بونلره اشارت اولنماز اشارت عقلیه ایله اشارت اولنسه احدهما یه اشارت عقلیه آخره اشارت عقلیه نك غیریدر. ایکنجی اعتراض بو تعریف

اطرافك حلوله صادق دكلدر نقطهك خطه حلولی وخطك سطحه
وسطحك جسمه حلولی واردر باخصوص طرفه اشارت ؛ ذی طرفه
اشارتك غیریدر. اوچنجی اعتراض بو تعریفدن لازم کلورکه اطراف
متداخله ده حوال اوله حال بوکه یوقدر بویکی اعتراض تعریف
افرادینی جامع دکل دیمکدر. اوچنجی اعتراض اغیارینی مانع دکل
دیمکدر. اولکی اعتراضدن جواب اولدرکه حلولدن مراد ؛ حلول
سریانیدر حلول جواریدکلدر صورتك هیولی یه حلولی سریانیدر
مجرداتك اعتراضی خارجه قالمق ضرر ویرمز بعضیلر اولدن جوابده
اشارت حسیه تحقیق و تقدیری اوله دن اعمدر مجردات واعراضی
تقدیر ؛ اشارت حسیه یه قابلدر دیدی لکن مجرداتك محسوسه
اولدینی مجرد اوله نك تمه سندندر تقدیر مذکور محال اولمش اولور
یوخسه محالی تقدیر اولمش اولماز مکر مجرداتك محسوسه اولدینی لوازم
خارجیه سندندر لوازم ذهنیه سندن دکلدر دینله ؛ بویله اولیجق مجرداتی
تعقل عدم محسوسیتدن غفلت ایله ممکندر وبالجمله بوجوابده بحث
واردر. ایکنجی اعتراضدن جواب اولدرکه حلولدن مراد سریانیدر
اطرافك حلولی سریانی اولدینی مسلم دکلدر سید شریف بو سؤالدن
جوابده دیدیکه نقطه یه اشارت خطه اشارتدر زیرا خطه اشارت
آکه مطابق اولمق لازم دکلدر بلکه امتداد خطی مشیردن خطك
بر نقطه سنه نهایت بولور بلکه امتداد سطحی دخی اولور طرفی اولان
خط ؛ مشار الیه اولان خطه منطبق اولور کذلک سطحه اشارت
امتداد خطی اولوب ذلک السطحدن بر نقطه یه وارر بلکه امتداد
سطحی دخی اولورده طرفی مشار الیهده خطه وارر بلکه امتداد
جسمی دخی اولورده سطحی ؛ مشار الیهده اولان سطحه وارر کذلک
جسمه اشارت ؛ یا امتداد خطی در جسمك بر نقطه سنه وارر یا امتداد
سطحی درکه طرفی اولان خط ؛ جسمك خطنه وارر یا امتداد جسمی
اولورده سطحی سطحه وارر اجسام کثیفه ایسه، یا خود مشار الیهك
اقتارینه نافذ اولور اجسام شقیفه ایسه، لکن بواشارتلك بعضیسی
اصالت و بعضیسی تبعیت اوزره در مثلا اولکی صورتده امتداد خطی

ایکی خط طولاً بر برینه
تلاقی ایلسه طرفلری
اولان نقطه لر تداخل
ایدر کذلک ایکی جسم
تلاقی ایلسه برینک سطحی
آخرک سطحه تداخل
ایدر لکن حلول دینمز
مقدمه